

Se spune că Saramago a fost ateu. Eu cred că a fost una din creaţiile cele mai reuşite ale divinităţii. A avut curaj şi a judecat lumea cu mintea lui! Să nu uităm că Nicolae Steinhardt spunea în “Jurnalul fericirii”, folosindu-se de gândurile lui Simone Weil: *“Dumnezeu [...] ne îngăduie a fiinţa ca să ne lase o desăvârşită libertate şi să asigure merit (ori mai bine zis sens) deplin îndrăzneţului nostru act de credinţă.”*

Tocmai asta e impresia pe care mi-a lăsat-o cartea lui Saramago: un om care are incertitudini despre tot ce-i în jurul său, dar care ştie să provoace pe oricare cititor să gândească…Autorul romanului „Cain” repovesteşte cu umor câteva momente din începuturile istoriei lumii, de la primii oameni apăruţi. După ce i-a creat pe Adam şi Eva, constatând că nu le-a dat şi limba, Dumnezeu,

“Într-un acces de furie, surprinzător pentru cineva care ar fi putut rezolva totul cu încă un “Facă-se” rapid, a dat fuga la cei doi şi [...] le-a înfipt limba în gâtlej.”

Saramago, mereu pus pe glume, dar în acelaşi timp un neobosit om care gândeşte cu mintea sa, se întreabă:

“Ce fel de limbă o fi fost aceea, să fi fost muşchiul flexibil şi umed, care se mişcă şi plescăie în cavitatea bucală şi uneori pe afară, sau să fi fost vorbirea, numită şi limbaj, despre care nu ştim cum trebuie să fi arătat, din moment ce n-a rămas din ea nici cel mai mic vestigiu, nici măcar o inimă scrijelită pe scoarţa vreunui copac cu o notă sentimentală, ceva de genul “te iubesc, Eva”.”

Dumnezeu îi lasă pe Adam şi pe Eva să-şi vadă de treburile lor, dar, înainte de a-i lăsa să se descurce, îi întreabă încă o dată cine sunt. Răspunsul pe care scriitorul îl pune pe seama Evei, face o clară aluzie la lumea actuală...

“Sunt Eva, Doamne, prima doamnă, răspunse ea fără rost, din moment ce nu mai era alta.”

Fiind singuri, primii oameni de pe Pământ n-aveau altceva de făcut decât să-şi vadă de treburile lor intime.

“Adam îi spunea Evei “hai în pat”, însă rutina conjugală, agravată de varietatea inexistentă a poziţiilor, în cazul celor doi, s-a dovedit încă de pe atunci la fel de distructivă ca o invazie de termite care macină grinzile casei.”

Scriitorul descoase pe toate părţile şi problema mărului mâncat de Adam:

“...e strigătoare la cer neatenţia Domnului care, dacă într-adevăr n-ar fi vrut să se mănânce din fruct, putea să nu mai planteze pomul, sau să-l fi pus altundeva, sau să-l fi împrejmuit cu sârmă ghimpată.”

În continuare, pe scriitor îl interesează familia lui Adam, capul familiei,

“şi ce cap prost a fost”

pentru că după ce-a muşcat din mărul cunoaşterii binelui şi răului, s-a înecat cu el,

„ lăsându-ne pe noi, bărbaţii, marcaţi pe vecie de bucăţica aceea enervantă de măr care nici nu suie, nici nu coboară.”

Senhor Saramago precis că ar fi rămas surprins (plăcut sau neplăcut, asta nu pot să ştiu) de discursul unui parlamentar român care spunea că are în gât un broscoi, care „nici nu suie, nici nu coboară”.

Scriitorul se ocupă şi de problema decenţei (mai corect a indecenţei) vestimentare a acelor primi doi locuitori ai planetei).

„…Domnul făcu să apară nişte piei de animale ca să acopere goliciunea lui Adam şi a Evei, care îşi făcură cu ochiul unul altuia, căci ştiuseră încă din prima zi că erau goi şi profitaseră din plin de asta.”

Urmează binecunoscuta secvenţă cu izgonirea celor doi din Eden. Deveniţi oameni obişnuiţi, Adam şi Eva se mai şi certau din când în când, aşa cum se obişnuieşte şi în ziua de azi, în orice casă. La fel ca atunci, şi acum se obişnuieşte ca unul să iasă din casă pentru a aplana conflictul înt-un mod diplomatic. Se pare că dintre primii oameni, Eva era cea care pleca la plimbare când situaţia conflictuală impunea o asemenea rezolvare.

„Eva porni la drum cu fusta bine potrivită şi o piele din cele mai uşurele pe umeri. Era, cum s-ar spune, decentă, deşi nu putea să-şi împiedice tresăltarea sânilor dezgoliţi, lipsiţi de susţinere, în ritmul paşilor.”

Pe vremea aceea nu era alt bărbat în afară de Adam care ar fi putut fi atras de o asemenea „privelişte”.

„…nu era nimeni pe acolo care să se simtă atras, pe vremea aceea ţâţele erau bune ca să dea lapte şi cam atât.”

Eva înduplecă un heruvim care păzea o grădină cu ajutorul sabiei sale de foc, să le dea ceva fructe de mâncare, ei şi soţului ei, care cam mureau (da, deveniseră deja muritori…) de foame. Pentru asta,

„Eva îşi dădu jos pielea pe care o purta pe umeri şi spuse: ia asta să pui fructele. Era goală de la brâu în sus. Spada şuieră şi mai tare, ca şi cum ar fi primit brusc un flux de energie.”

Heruvimul capătă energie (vreau să zic spada lui…) când vede o asemenea ispită lângă el. Nu conta că Eva avea corpul

„murdar de sus până jos, unghiile îi erau negre de parcă ar fi săpat pământul cu ele, părul îi era un cuib de ţipari înlănţuiţi, dar era o femeie, singura.”

Primii oameni trebuie să devină şi primii agricultori dacă vor să supravieţuiască. Adam se plânge:

„…pe mine nu m-a învăţat nimeni să muncesc, nu pot nici să sap, nici să ar pământul pentru că imi lipsesc sapa şi plugul […]”

Heruvimul apreciază înţelepciunea primului bărbat de pe Pământ.

„Adam se simţi mulţumit că vorbise ca o carte deschisă, el, care nu avea niciun fel de studii.”

Romanul lui Saramago se citeşte cu zâmbetul pe buze şi de multe ori se râde fără posibiltatea dată de decenţa noastră de trăitori printre oameni de a ne înfrâna unele porniri. În „Cain” sunt şi elemente de economie politică specifice modernismului omenirii. Heruvimul dă sfaturi primilor oameni (primii?) să se alăture unei caravane care trecea prin zonă din când în când.

„…cereţi să munciţi pe mâncare , sunt convins că patru braţe pentru o farfurie de linte o să fie o afacere bună pentru toată lumea, şi pentru angajator, şi pentru angajat.”

Viaţa dusă de Adam şi de Eva se desfăşoară mai departe aşa cum se se desfăşoară şi azi. Au copii, pe Cain, Abel şi Set. Cain şi Abel erau diferiţi.

„Se vădise de timpuriu că fiecare dintre cei doi fraţi avea altă chemare.”

Se ştie: unul a devenit păstor, celălalt agricultor.

„Trebuie să recunoaştem că mâna de lucru domestică era împărţită cum nu se putea mai bine, din moment ce acoperea pe de-a-ntregul două dintre cele mai importante sectoare din economia vremii.”

Ce s-a întâmplat mai departe, se ştie: Cain îşi omoară fratele, iar crima rămâne nepedepsită. Mai mult, Dumnezeu îl apără pe ucigaş de răzbunarea oamenilor, făcându-i un semn pe frunte. Oricine îl va vedea, va şti că cel care-l poartă e sub ocrotirea Domnului. Saramago ne spune că Adam şi Eva ar fi putut să mai facă un copil pentru a compensa dispariţia lui Abel,

„dar trebuie să fie destul de tristă lumea care n-are alt scop decât să facă copii fără să ştie de ce şi pentru ce. Pentru continuitatea speciei, spun cei care cred într-un scop anume[…] şi nu s-au întrebat niciodată de ce trebuie să se continue specia, ca si cum ar fi singura şi cea din urmă speranţă a Universului.”

Cain merge – nici el nu ştie pe unde, în orice caz prin pustiu - din ce în ce mai flămând.

„Trebuia să găsească ceva de mâncare, altfel avea s-o sfârşească leşinat în pustiul acesta. În câteva zile ar fi rămas doar oasele de el, s-ar fi îngrijit de asta păsările de pradă sau vreo haită de câini sălbăticiţi care încă nu-şi făcuseră apariţia.”

Acum şi-au făcut apariţia câinii sălbăticiţi. Ştim noi ce ştim…Mai grav e că s-a constatat şi (re)apariţia oamenilor cam de acelaşi fel…

Sunt în această carte şi pasaje de adevărată înţelepciune. Cain (care spune mai departe

tuturor oamenilor întâlniţi că-l cheamă Abel) întâlneşte un om şi cei doi au o discuţie.

„Poate că adevărul meu e o minciună pentru tine. Se poate, îndoiala e privilegiul celor care trăiesc mult[…]”

Din nou Saramago pune în romanul său elemente specifice civilizaţiei moderne, care-mi dau impresia unor ingrediente rare într-o reţetă de mâncare în care n-ar trebui să le găsim. Impresia e unică, fascinantă. Pe mine m-a entuziasmat uneori. Cain, sau Abel, cum am mai zis că-şi zice, ajunge în centrul unei cetăţi, unde erau de observat

„nişte măgari care par să meargă încotro vor ei şi nu încotro sunt mânaţi”

Azi s-ar putea spune că nişte măgari conduc nişte oameni, dar nu se face să aprofundăm problema în această recenzie…Cetatea în care ajunge Cain diferă mult faţă de cetăţile (adică oraşele) de azi. Autorul „se miră” de cele văzute acolo:

„…lipsesc automobilele şi autobuzele, semnele de circulaţie, semafoarele, pasajele subterane […] într-un cuvânt, modernitatea.”

Cain o întâlneşte pe regina cetăţii, pe Lilith,

„o femeie care pare să se distreze aruncându-i tot felul de refuzuri, dar care cât de curând o să-i zică Intră.”

Nu se născuse pentru a trece din antecamera reginei unde frumoase sclave îi satisfăceau dorinţele trupeşti, dar nici nu se vedea stând toată viaţa ca amant regal…

„Nu m-am născut pentru asta, se gândeşte Cain. Nici ca să-şi omoare fratele nu se născuse[…]”

Ştia că într-o zi Lilith

„nu se va dărui, ci va încerca să-l devoreze pe bărbatul căruia i-a spus Intră”

Noah, soţul legitim al focoasei Lilith, are de ce să fie extrem de nervos:

„…în ciuda uşii închise, vehemenţa expansiunii erotice a celor doi parteneri se răsfrângea asupra sărmanului bărbat […] pentru călăreţul care încălecase pe iapa Lilith şi o făcea să necheze ca niciodată.”

După un timp, sătul de-atâta „muncă”, Abel (am precizat că încă de pe vremea aceea îndepărtată exista moda numelor conspirative, deci Cain se recomanda ca fiind Abel) fuge din palatul „iepei” Lilith. Fugarului Cain, alias Abel, Domnul, care avea grijă de el să nu i se întâmple ceva rău, nu i-a dat

„nici măcar o hartă cu drumurile, niciun paşaport, nicio recomandare pentru hoteluri şi restaurante, ci o călătorie aşa cum se făceau odată, la voia întâmplării, sau cum se spunea încă de pe atunci, la voia domnului.”

Un scriitor cu o imaginaţie inepuizabilă şi cu un umor subtil. Cain şi măgarul pe care călătorea ajung într-un loc cu multă verdeaţă. Măgarul, hrănit cu paie şi buruieni şi cu porţii de apă neîndestulătoare, când vede atâta abundenţă de hrană, mişcă semnificativ din marile sale urechi.

„…nu se gândise fericitul animal că va vedea ziua în care îşi va dori să exprime inefabilul, iar inefabilul, după cum ştim, este tocmai ceea ce rămâne dincolo de orice posibilitate de exprimare."

Aventurile lui Cain de pe la începuturile omenirii sunt, în continuare, povestite cu inconfundabilul său stil de Saramago. Părerea mea e că scriitorul portughez are ceva specific în tot ceea ce a scris şi este imposibil de comentat în câteva rânduri puse pe site, pentru că e… inefabil!